

PISANJE, IDENTITET I AUTORSKA PRAVA U DOBA INTERNETA¹

U sopstvenoj zbunjenosti okrećem se starijim tekstovima, što često radim kada sam zbunjena. Tražim neki znak o sopstvenim tekstovima.

Nažalost, u ovoj zemlji školama se dodeljuje sve manji deo državnog budžeta. Žaliću ako kultura našeg društva, kroz gubitak obrazovanja, izgubi svest o istoriji. Žaliću ako oni koji su deo kulture ne budu više razmišljali istorijski, ako se više ne budu okretali svojim, našim istorijama tražeći uzore, primere.

U svojoj potrazi, okrećem se delima Hane Arent, filozofkinje čija su razmišljanja duboko ukorenjena u istorijskom. „Čak i oni među nama“, piše Arentova, „koji su govoreći i pišući ušli u javni život, nisu to uradili iz izvornog zadovoljstva javnom scenom, i nisu očekivali ili težili ka tome da dobiju pečat javnog odobravanja.“ Ona nastavlja, i sada zaista počinje da mi pomaže, „...čak i u javnosti oni [oni među nama] težili su da se obraćaju samo svojim prijateljima i da govore onim nepoznatim, raštrkanim čitaocima i slušaocima među kojima se svako ko priča i piše oseća kao da je deo nekog prilično opskurnog bratstva“. Što više čitam, njene reči mi sve više razjašnjavaju ono što ja, i verovatno mnogi od vas, sada osećaju. Možda je ovo način na koji funkcioniše književnost: „Plašim se da u svojim naporima oni osećaju premalo odgovornosti prema svetu; ovi napori su radije vođeni njihovom nadom o očuvanju nekog minimuma humanosti u svetu koji je postao nehuman, dok se, istovremeno, što je više moguće opiru čudnoj nerealnosti ovog bezemljaštva – svako na svoj način i nekolicina tražeći granice sopstvene sposobnosti čak i za razumevanje nehumanosti i intelektualnih i političkih zverstava počinjenih u iščašenom vremenu.“

Zadatak pisca

O ovome želim da govorim: o iščašenom vremenu. Ime zbirke eseja iz koje sam pozajmljivala, koju sam koristila, ovi odlomci tekstova Arentove su iz *Ljudi u mračnim vremenima*.

Ovo su mračna vremena za mnoge od nas. Da li su teža ili lakša od vremena u kom je i o kojem je pisala Hana Arent? To je beskorisno pitanje.

Ova vremena su nesumnjivo teška, ako ne za nas, onda za naše prijatelje. Ako ne za naše prijatelje, onda pogledajte na ulicama, beskućnike, geta, neizlečive bolesti, uporno prisustvo ako ne i povećanje rasizma, homofobije, predrasude koje se gomilaju na predrasude, mržnju koja se gomila na mržnju, i još gore, strah koji se gomila na strah. Svesni smo

¹ Izvornik: Kathy Aker, "Writing, Identity, and Copyright in the Net Age", *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, 28, 1, 1995, str. 93–98.

da poznajemo oboje, i možda smo istovremeno žrtva i nasilnik. Jer smo kroz istoriju učestvovali, i dalje učestvujemo, u mnogim vlasništvima na ovom svetu.

Možemo odbaciti istoriju, svoju istoriju, dok se trudimo da uskratimo obrazovanje svima osim bogatima. Ali ako odbacimo istoriju, ako ne prihvatimo istorijsko razmišljanje, o kakvoj civilizaciji govorimo? O kakvoj kulturi? Ako odbacimo istoriju, uskraćujemo sebi mogućnosti, mogućnosti za akciju. Primere i paradgime za akciju. Mogućnost je u srodstvu, i ovde govorim u političkom smislu, u srodstvu sa maštom.

Ako ne odbacimo istoriju, ako razmišljamo istorijski, šta da radimo sa teškoćama, stradanjima koja trpimo i koja izazivamo? Hana Arent smatra da se značenje „počinjenog dela“, to je njen izraz, može otkriti samo onda kada se završilo samo delanje i postalo priča podložna pripovedanju. To jest, „dokle god je moguća bilo kakva kontrola prošlosti“, stoga, dokle god je moguća bilo kakva kontrola stradanja, „ona se sastoji u prenošenju onog što se dogodilo“.

Kada Arentova govori o pisanju, naraciji i narativu, ona ne govori o *glavnom narativu*. Govori o jeziku koji se kreće od jedne tačke do druge. Govori o značenju koje se otkriva i postaje koekvivalentno jeziku.

Arentova zna da pisanje, naracija, ne okončava stradanje: pisanje nema kontrolu ni nad čim. Naracija, pisanje, čini nešto drugo. Ono vraća smisao svetu za koji su teškoće i stradanja otkrili da je haotičan i nerazumljiv.

Pisanje, naracija, stoga, dozvoljava nam da budemo ljudi: priče ovog sveta, mitovi koje proglašavamo istorijom, čine nas ljudskim. To je ono što mi radimo kao pisci.

Teška vremena

Ali šta ako su vremena zaista teška? Toliko teška da je sâm opstanak pisanja, koje je darovano čovečanstvu, u opasnosti? Gubitak, ne umetnosti, već zajednice, gubitak istorije i pisanja kao osnove za istoriju – takav gubitak u ovom svetu je vrsta smrti.

Ako posmatramo književnu industriju danas, vidimo da je pisanje u nevolji. Veoma je malo pisaca koji provode većinu svog vremena pišući i onih koji žele da provedu većinu svog vremena u pisanju, a koji mogu da žive od toga što rade veći deo vremena i što vole najviše da rade. Oni koji mogu i koji se izdržavaju pisanjem, to uspevaju zahvaljujući nečemu što se zove *autorska prava*. Postojanje autorskih prava je, verujem, zasnovano na sledećim pretpostavkama ili rečenicama: *Autor je jedina osoba koja je napisala sopstveno delo; autor je vlasnik sopstvenog dela.*

U prvoj rečenici – *autor je jedina osoba koja je napisala sopstveno delo* – upitna je definicija identiteta. Na primer, ja ne pišem ni iz čega, niti ni od čega, moram pisati uz pomoć drugih tekstova, bilo da su u pitanju pisani tekstovi, usmeni, tekstovi iz sećanja, snova, itd. U drugoj rečenici, *autor je vlasnik sopstvenog dela*, mora se ispitati reč *vlasnik*.

Drugim rečima, mi kao pisci smo ekonomski zavisni od autorskih prava, njihovog postojanja, jer svi mi živimo i radimo, dopadalo nam se to ili ne, u buržoasko-industrijskom kapitalističkom društvu, društvu koje je zasnovano na vlasništvu. Pojedinaac mora posedovati da bi preživio, u suštini, da bi postojao.

Međutim, naše društvo je u procesu promene ili je već promenjeno u postindustrijsku eksnacionalnu ekonomsku zver. Nadam se da sam ovo tačno rekla. Zajedno sa ekonomskim,

dolazi i do drugih promena. Dolazi do ubrzanih promena u jeziku i komunikaciji, i u mestu jezika i komunikacije u našem društvu.

Na primer: ja držim predavanja na Institutu za umetnost u San Francisku. Svake godine sve manje mojih studenata čita knjige. Ne želim da kažem da ne čitaju. Čitaju, iako to možda ne bi priznali. Čitaju časopise, male amaterske magazine, posećuju umetničke performanse, usmene događaje; željno učestvuju u takvim dešavanjima; kupuju CD-ove na kojima nastupaju rok zvezde i pesnici. Sve više studenata, i mogla bih dodati, mojih prijatelja, kao i ja, koristimo internet kao mesto na koje možemo da postavimo svoje radove. Na trenutak, internet je besplatna zona... za one koji mogu sebi da priušte pristup neophodnoj opremi. Da li će ostati besplatna ili će naša vlada uspeti da uspostavi strogu kontrolu, ili će mnogobrojne multinacionalne korporacije uspeti da pretvore internet u hibrid televizije i šoping centra, gigantsku verziju Amerike onlajn, to niko ne zna. Naravno, postoje oni koji misle da se internet ne može kontrolisati. E sad, ja zaista nemam pojma da li će se to desiti ili neće, odnosno, da li to može biti. Ali u svakom slučaju, pretpostavljam jednu stvar. Pretpostavljam da će *autorska prava*, kako su sada definisana, postati stvar prošlosti.

Krenula sam od Kulina bana da bih došla do jedne jednostavne poente, nečega što mislim da većina pisaca sada zna: ako je u ovom trenutku u istoriji piscu teško da živi od svog pisanja zaviseći od *autorskih prava*, u budućnosti će to biti nemoguće za sve osim za nekolicinu.

Ovo nije slučaj u kom internet omogućava alternativnu metodu izdavanja i distribucije. Ne u ovom trenutku i sa ovom tehnologijom. Niko neće da skida čitavu knjigu sa interneta, kada je mnogo lakše trknuti do najbliže knjižare. Postojanje interneta preči književnoj industriji na drugi način: moji studenti, ljudi koji rade, što verovatno znači da rade više od osam sati dnevno i imaju malo vremena za čitanje, mnogo, mnogo više ljudi u ovom društvu radije učestvuje u pisanju i sličnim aktivnostima van sveta knjiga. I stoga, u velikoj meri, van sveta *autorskih prava*, u obliku u kome *autorska prava* trenutno postoje. Ovo su zaista teška vremena.

Bez autorskih prava

Ako se otarasimo *autorskih prava* u obliku u kome trenutno postoje, da li moramo da odbacimo i pisanje?

Da bismo odgovorili na ovo pitanje, mislim da je neophodno da pokušamo da jasno sagledamo, da sagledamo društvo u kom živimo. Trebalo bi da kažem *društva*, jer ponekad jedine stvari koje čine naša društva jedinstvenim jesu hamburgeri iz Mekdonaldsa i Madona. Moramo da shvatimo kako se mi kao pisci uklapamo u naša društva dok se ona menjaju. Na koji način možemo, kako kaže Hana Arent, čak i u svetovima koji su naizgled postali neljudski, da ostanemo obavezani prema ovim svetovima? Zato što smo *obavezani* time što smo pisci, naš posao je da slušamo i sastavljamo narative i da dodelimo značenje čak i onome što deluje ili jeste neljudsko.

Kako mogu ja kao pisac da budem od koristi društvima čiji sam deo? To je pitanje koje stoji u osnovi onoga o *autorskim pravima*. Mislim da je teško razumeti šta je zapravo pisanje u našem društvu jer je pisanje toliko sraslo sa književnom industrijom. Toliko je sraslo jedno

sa drugim da se više ne vidi razlika između njih. Na primer, ako pisac nije *dobar za biznis*, ona ili on nije dobar, odnosno, na kraju krajeva, nije pisac čija se dela *isplati objavljivati*.

Dozvolite mi da parafraziram i stoga ponovim pitanje koje postavlja Hana Arent: do koje mere smo obavezani prema svetu čak i onda kada je naše prisustvo nepoželjno u tom svetu? Da li smo mi, pisci, obavezani prema književnoj industriji i društvu koji stoji iza te industrije? Ovo je odgovor Hane Arent: „Beg od sveta tokom mračnih vremena nemoći uvek može biti opravdan dokle god se ne ignoriše stvarnost.“ *Beg* ne znači *napuštanje*.

U trenutnoj situaciji, književna industrija zavisi od *autorskih prava*, ali ne i književnost. Euripid je, na primer, napisao svoju verziju *Elektre*, dok su Sofoklova „autorska prava“ još uvek bila na snazi. Da *ne* pominjemo Šekspira, Marloa i Forda, koji su uzimali tekstove jedan od drugog. Moje brige o *autorskim pravima*, zapravo, nisu toliko akademske. Moje brige se tiču sve veće marginalizacije pisaca i njihovih dela u ovom društvu. Kad god su pisci na marginama društva, nešto zaista nije u redu, nije u redu sa društvom i nije u redu sa odnosima između pisanja i društva. Jer *pisati* bi trebalo da znači *pisati o svetu*, i istovremeno, *angažovati se u svetu*. Ali književna industrija u svom trenutnom obliku zamućuje odnose između društva i njegovih pisaca.

Još jednom moramo videti šta je to pisanje. Moramo se udaljiti od silnog biznisa i zakoračiti u lično. Na to mislim kada kažem *beg*. Biznis je postao previše težak, previše dominantan. Moramo se setiti prijatelja, pisati iz istinskog prijateljstva, pisati prijateljima. Moramo da povratimo nešto energije, i kao pisci i kao čitaoci, koju imaju ljudi na internetu kada prvi put pošalju imejl, kada otkriju da mogu pisati bilo šta, čak i nekom strancu, čak i o najličnijim stvarima. Kada otkriju da stranci mogu međusobno komunicirati.

Darivanje značenja, i stoga, stvaranje sveta, reči kao sveta: to je ono što čini pisanje.

Prijateljstvo

U našem društvu, uzbuđenje, energija i moć ne nalaze se više u pisanju, odnosno, u svetu pisanja. Uzbuđenje se može naći na filmu, kao u *Petparačkim pričama*, ili na TV programu koji režira Dejvid Linč. Možda bi trebalo da se zapitamo zašto je književna industrija, u pogledu čitave kulture, kastrirana. (Ili su joj odstranjeni *ženski kvaliteti*.)

Vratimo se rečima Hane Arent. Vidite, moj lenji um nikada ne ide nikuda: samo se vraća. Pisanje, kako je definisano u književnoj industriji, odnosi se na pojedince. *Poseđujem sopstveno delo; to su autorska prava*. „Moć se rađa“, piše Arentova, „samo tamo gde se ljudi udružuju, a ne tamo gde ljudi jačaju kao pojedinci.“

Pisati je suprotno od predstavljanja sebe kao zasebnog pojedinca. Čak i najnarcisoidniji tekstovi, kao što je na primer Nabokovljeva *Lolita*, posežu, ili u slučaju *Lolite*, grabe čitaoca. Pisati znači pisati drugome. Ne *za drugog*, kao da bi neko mogao oduzeti drugost tog drugog, već *drugome*. Kako su i Gertruda Stajn i Moris Blanšo govorili, pisati znači pisati strancu, prijatelju. Kako idemo napred, na primer na internetu, možda takođe idemo unazad, a ja nisam veliki vernik kada su u pitanju linearni modeli vremena, ka vremenima kada su se književnost i ekonomija susreli u polju prijateljstva. „Stari su smatrali“, komentarisala je Arentova, „da su prijatelji neophodni za ljudski život, da život bez prijatelja zapravo nije vredan življenja.“

Prijateljstvo je uvek politički čin, jer ujedinjuje građane u *polis*, (političku) zajednicu. A postojanje autorskih prava (kako su trenutno definisana) zamućuje ovakvo prijateljstvo.

Gubitak prijateljstva, predavanje prijateljstva biznisu zasnovanom na individualizmu, uzrok je gubitka energije u književnom svetu. Pomislite, na trenutak, sa koliko se više energije čini nešto za ljubavnika ili bliskog prijatelja nego za samog sebe.

U izuzetnom eseju o delima svog prijatelja Žorža Bataja, Moris Blanšo suprotstavlja dve vrste odnosa, prijateljstvo i totalitarizam. I Blanšo i Bataj su živeli u vreme nacizma i staljinizma. Blanšo tvrdi da je totalitaran odnos onaj u kom subjekat osporava drugost, i stoga samo postojanje druge osobe, osobe sa kojom razgovara. Otuda se može zaključiti da je totalitaran odnos zasnovan na individualizmu kao načinu zatvaranja. Individualizam kao ograničavanje energije, značenja. S druge strane, kada razgovaram sa svojom prijateljicom, kada joj pišem, pišem nekome čiju drugost prihvatam. Upravo je ta razlika između mene i moje prijateljice ono što dozvoljava značenje; značenje počinje u ovoj razlici. A značenje je, smisao sveta, ono što jeste svest. Vidite, konačno govorim o pisanju.

(S engleskog prevela **Ivana Bulj**)